

ÜLEVAADE ÜLEMAAILMSE AIDS-I, TUBERKULOOSI JA MALAARIAGA VÕITLEMISE FONDI EESTI PROGRAMMIST 10.2003-09.2007

Eesti esitas taotluse Ülemaailmsele AIDS-i, Tuberkuloosi ja Malaariaga Võitlemise Fondile septembris 2002 (Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria, edaspidi GFATM, www.theglobalfund.org). GFATM aktsepteeris Eesti rahataotluse ning leping sõlmiti septembris 2003. Programm jaotati kaheks perioodiks – esimene periood kestis vahemikus oktoober 2003 kuni september 2005 ning teine periood ajavahemikus oktoober 2005 kuni september 2007.

Laiaulatuslik programm hõlmas tegevusi ja eesmärke suunatuna kuuele ennetustöö sihtrühmale. Seatud eesmärkide kaudu sooviti vähendada erinevate elanikkonn gruppide riskikäitumist ning suurendada HIV-i nakatunud inimeste elukvaliteeti. Eraldi eesmärk oli suunatud programmi elluviimisesse kaasatud partnerorganisatsioonide suutlikkuse suurendamisele.

GFATM Eesti programmi eesmärgid:

1. eesmärk: 15-24-aastaste noorte riskiv seksuaalkäitumine on vähenenud ja teadmised suurenenud.
2. eesmärk: Süstivate narkomaanide riskiv käitumine süstimisel ja seksuaalsuhetes on vähenenud.
3. eesmärk: Prostitutsiooni kaasatud isikute riskiv seksuaalkäitumine on vähenenud.
4. eesmärk: Ei toimu vanglasisest HIV-nakkuse levikut.
5. eesmärk: Meestega seksivate meeste riskiv seksuaalkäitumine on vähenenud.
6. eesmärk: HIV-i nakatunud inimeste elukvaliteet on paranenud.
7. eesmärk: Partnerorganisatsioonide institutsionaalne suutlikkus on tõusnud.

2004. aasta algusega lõppes ettevalmistusperiood ja käivitus teenuste osutamine erinevatele sihtrühmadele enam kui kümne tegevusgrupi lõikes. Programmi aastad erinevad kalendriaastatest:

- esimene GFATM programmi aasta: 10.2003-09.2004;
- teine aasta: 10.2004-09.2005;
- kolmas aasta: 10.2005-09.2006;
- neljas aasta: 10.2006-09.2007.

Tegevuste elluviimisega on olnud seotud kokku 26 mittetulundusühingut, osühingut, haiglat ja vanglat. Programmi tegevust koordineeris Tervise Arengu Instituut (TAI). TAI-s töötas programmijuht, finantsjuht ja kaks analüütikut. Programmi nõukogusse kuulusid HIV/AIDS-i ennetamisega seotud ministeeriumide, riigiasutuste, mittetulundusühingute, erasektori asutuste ja kohalike omavalitsuste esindajad. GFATM poolseks nn käepikenduseks Eestis, kes jooksvalt kontrollis programmi raames toimuvat, oli PricewaterhouseCoopers.

Programmi tegevusi ellu viinud asutused:

- Assotsiatsioon Anti-AIDS (noorte koolitamine),
- AIDS-i Ennetuskeskus (noorte koolitamine, HIV-i nakatunud inimeste tugiteenused),
- AIDS-i Tugikeskus (süstlavahetus),
- AS Lääne-Tallinna Keskhaigla (ARV ravi, ravikindlustamata HIV-i nakatunute terviseseisundi jälgimine),

- Convictus Eesti (süstlavahetus, koolitus ja tugiteenused vanglates, HIV-i nakatunud inimeste tugiteenused),
- Eesti Gayliit (Gay ja Lesbi Infokeskus),
- Eesti Seksuaaltervise Liit (noorte koolitamine, meediakampaania),
- ESPO Ühing (HIV-i nakatunud inimeste tugiteenused),
- Ida-Viru Psühholoogilise Abi Keskus (noorte koolitamine),
- Kersti Võlu Koolituskeskus (noorte koolitamine),
- Living for Tomorrow (noored-noortele ennetustöö),
- MTÜ Eluliin (prostitutsiooni kaasatute nõustamine),
- MTÜ Kohaliku Regionaalarengu Partnerid (noored-noortele ennetustöö),
- MTÜ “Me aitame Sind” (süstlavahetus, HIV-i nakatunud inimeste tugiteenused),
- Narva Narkomaanide ja Alkohoolikute Rehabilitatsiooni Keskus “Sind ei jäeta üksi” (süstlavahetus, HIV-i nakatunud inimeste tugiteenused),
- OÜ Aasa Kliinik, OÜ (metadoonravi),
- OÜ Corrigo (süstlavahetus, metadoonravi, HIV-i nakatunud inimeste tugiteenused)
- OÜ Sõltuvuse Ravikeskus (metadoonravi),
- OÜ Tervisekeskus Elulootus (metadoonravi, prostitutsiooni kaasatute tervishoiuteenused),
- SA Anti-Liew ja Hingehooldus (noored-noortele ennetustöö),
- SA Ida-Viru Kesksaigla (ARV ravi, ravikindlustamata HIV-i nakatunute terviseseisundi jälgimine),
- SA Narva Haigla (ARV ravi, ravikindlustamata HIV-i nakatunute terviseseisundi jälgimine),
- SA Tartu Ülikooli Kliinikum (ARV ravi, ravikindlustamata HIV-i nakatunute terviseseisundi jälgimine),
- Tallinna Vangla (kondoomide jagamine vanglates),
- Tartu Vangla (HIV-testiga kaasnev nõustamine vanglates),
- Tervise Arengu Instituut (meediakampaania),
- Wismari Haigla AS (metadoonravi).

HIV/AIDS-i ennetamise valdkonda tuli nelja aasta peale juurde 136 miljonit krooni – umbes 50,5 miljonit programmi esimeses ja 85,5 miljonit krooni teises perioodis. Summade jaotumine GFATM programmi eesmärkide vahel on toodud tabelis 1. Tabel sisaldab ka TAI poolset kulutusi 2007. aasta neljandas kvartalis seotuna programmitöö kokku võtmise ja hindamisega (IV aasta kulude all).

Tabel 1: GFATM programmi kulud programmiaastate lõikes, EEK

Tegevusvaldkond	I aasta	II aasta	III aasta	IV aasta	KOKKU
Eesmärk 1: noored	5 356 370	2 824 300	3 740 440	4 134 650	16 055 760
Eesmärk 2: süstivad narkomaanid	6 290 130	6 577 780	9 213 150	12 300 730	34 381 790
Eesmärk 3: prostitutsiooni kaasatud	683 080	703 480	705 200	918 760	3 010 520
Eesmärk 4: kinnipeetavad	982 450	663 970	755 880	868 530	3 270 830
Eesmärk 5: meestega seksivad mehed	1 424 760	759 370	544 300	503 820	3 232 250
Eesmärk 6: HIV-i nakatunud inimesed	5 105 880	8 841 130	11 350 350	31 579 040	56 876 400
Koordineerimine, partnerite koolitus	2 866 100	3 836 890	2 220 540	4 619 590	13 543 120
Monitooring ja hindamine	590 830	2 940 210	588 500	1 374 300	5 493 840
KOKKU	23 299 600	27 147 130	29 118 360	56 299 420	135 864 510

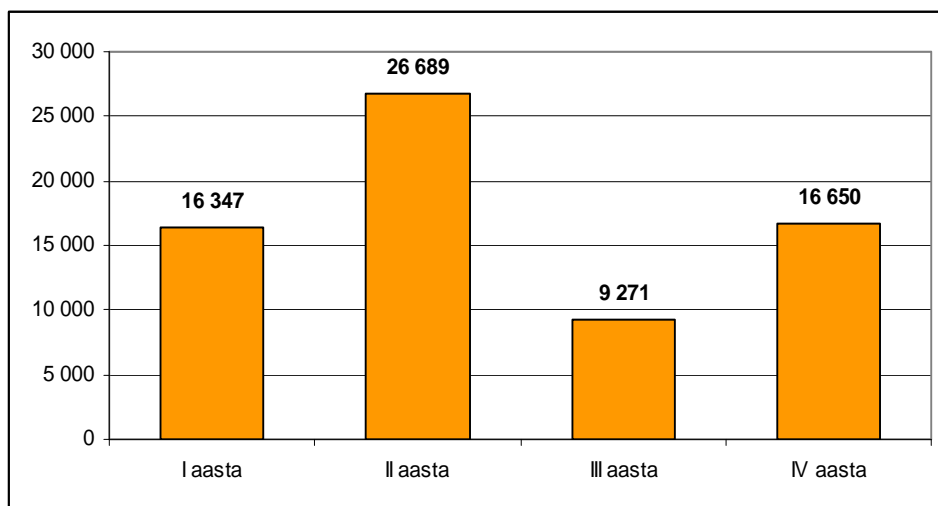
TEGEVUSED JA TULEMUSED

NOORED

Kooliõpilaste koolitamine

V-XII klasside õpilaste koolitusi teostas kogu programmi jooksul Eesti Seksuaaltervise Liit. Ühe grupi koolitus kestis poolteist tundi ning tegevus leidsid aset õppetöö ajal. Suvel käidi ka laagrites. Koolituses oli HIV-nakkuse leviku ja turvaseksi teemaline faktiteadmisi edastav loeng kombineeritud diskussiooni, praktiliste harjutuste ja mängudega noorte teadmiste ja oskuste suurendamiseks ning hoiakute kujundamiseks. Koolituse käigus õpiti ka peenisemulaaži abil kondoomi kasutama. Programmi esimesel perioodil teostati koolitusi üle kogu Eesti, teisel perioodil aga keskenduti Harjumaale ja Ida-Virumaale.

Nelja aasta jooksul koolitati kokku 68 957 kooliõpilast (vt joonis 1). 42% koolitustest toimusid Harjumaal, 33% Ida-Virumaal ning 25% mujal Eestis.

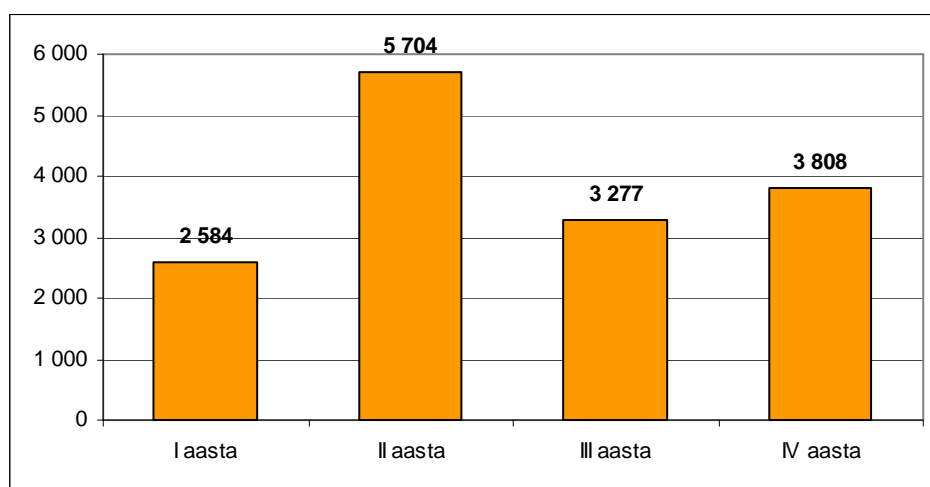

Joonis 1: Koolitatud V-XII klasside õpilaste arv programmiaastate lõikes

Kutsekoolide õpilaste koolitamine

Kutsekoolides õppivate noorte koolitamisega oli GFATM programmi nelja aasta jooksul seotud 4 organisatsiooni – AIDS-i Ennetuskeskus, Assotsiatsioon Anti-AIDS (01.2004-09.2005), Ida-Virumaa Psühholoogilise Abi Keskus (10.2005-04.2006) ja Kersti Võlu Koolituskeskus (06.2006-09.2007). Ühe grupi koolitus kestis 3 tundi ning kajastatavad teemad olid: HIV/AIDS ja sugulisel teel levivad haigused, turvalisema seksuaalkäitumise õpetamine, sotsiaalsed tegevused ja oskused riskikäitumise vähendamiseks. Loengulist vormis info edastust kombineeriti rühmatöö, harjutuste ja diskussioonidega. Igal organisatsioonil oli välja töötatud oma koolitusprogramm ja meetodika. Ka kutsekoolide puhul teostati programmi esimesel perioodil koolitusi üle kogu Eesti, teisel perioodil aga võeti vastu otsus keskenduda Harjumaa ja Ida-Virumaa noortele.

Kogu programmi jooksul koolitati kokku 15 373 kutsekoolide õpilast (vt joonis 2). 49% koolitustest toimusid Harjumaal, 42% Ida-Virumaal ning 9% mujal Eestis. Nii kooliõpilaste kui kutsekooli noorte osas on koolitatute hulga suhtes ülekaalukalt kõige aktiivsem aasta olnud programmi teine aasta (10.2004-09.2005).

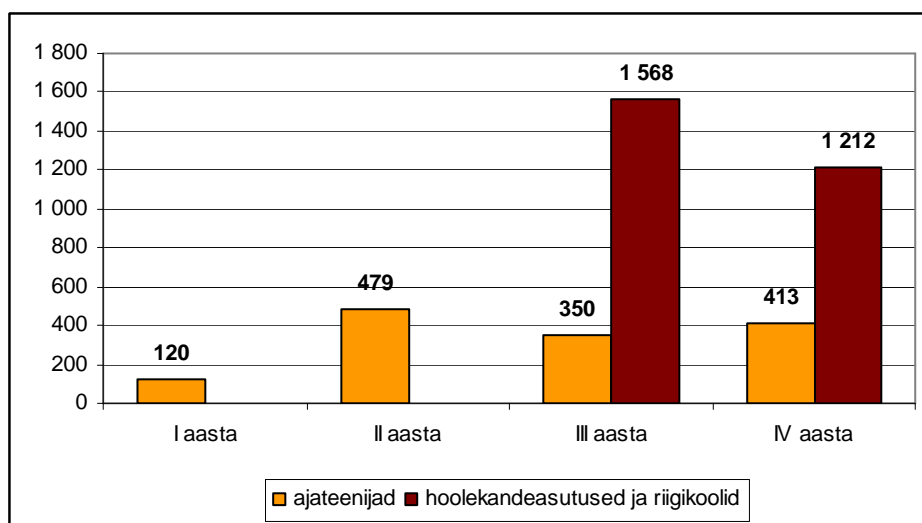

Joonis 2: Koolitatud kutsekoolide õpilaste arv programmiaastate lõikes

Ajateenijate, hoolekandeesutuste ja erivajadustega noorte koolitamine

Assotsiatsioon Anti-AIDS tegeles lisaks ka ajateenijate, hoolekandeesutuste ja lastekodude noorte ning erivajadustega noorte (riigikoolid) teavitamisega HIV/AIDS-iga seotud teemadel. Ajateenijaid koolitati kogu programmi jooksul, hoolekandeesutuste ja riigikoolide noori teisel perioodil (10.2005-09.2007). 3-tunnised koolitused toimusid üle Eesti ja sisaldasid teemasid: HIV-i nakatumise risk seksuaalkäitumisel ja narkootikumide tarvitamisel, turvaseks, kehtestav käitumine jms. Ka siin kasutati noorteni jõudmiseks interaktiivseid meetodeid ning kondoomi kasutamise õpetust.

Kogu programmi jooksul koolitati kokku 1 362 ajateenijat, 2 780 hoolekandeesutuste ja lastekodude noort ning 1 386 riigikoolide õpilast (vt joonis 3).

Joonis 3: Koolitatud ajateenijate, hoolekandeesutustes viibivate ja erivajadustega noorte arv programmiaastate lõikes

Noored-noortele ennetustöö

Ennetustegevus noored-noortele meetodil on toimunud kahes etapis. Programmi esimesel perioodil tegelesid kolm organisatsiooni uute noored-noortele koolitajate koolitamisega. Living for Tomorrow korraldas Põhja- ja Kesk-Eestis 6-päevaseid seminare, mis olid ülesse ehitatud teemade kaupa (nagu meeste-naiste suhted, seksuaalsus, turvaline seks, narkomaania, prostitutsioon, HIV/AIDS) ning kasutati interaktiivseid, noori omavahel suhtlema ja koostööd tegema panevaid meetodeid. SA Anti-Liew ja Hingehooldus ning Kohaliku Regionaalarengu Partnerid tegutsesid sarnase 4-päevase koolituskava alusel. SA Anti-Liew ja Hingehooldus valmistas noored-noortele koolitajaid ette Põhja- ja Kirde-Eestis ning Kohaliku Regionaalarengu Partnerid Lõuna- ja Lääne-Eestis. Koolituse jooksul edastati teadmisi HIV/AIDS-i, STLI-de, kaitsevahendite, turvaseksi ja uimastite kasutamise ohtude kohta ning õpetati noored-noortele nõustamismetoodikat. Kokku läbisid kolme organisatsiooni koolitustsükli 441 noort.

GFATM programmi teises perioodis oli koolituse läbinud noored-noortele koolitajate põhiülesandeks saada kontakti omasuguste noortega selleks, et diskuteerida HIV/AIDS-i, turvaseksi ja sellega seotud teemadel ning anda teistele noortele uusi teadmisi. Kontakte omasugustega otsiti koolis, tutvusringkonnas, spetsiaalselt korraldatud ennetustegevuslikel üritustel jms. Programmi lõpus kuulus kolme organisatsiooni noored-noortele koolitajate võrgustikku 278 inimest ning programmi teisel perioodil toimus 28 071 ennetustöö kontakti omasuguste noortega (nõustamiskontaktid ja korraldatud üritustel osalenud noored).

Kampaania

GFATM programmi esimesel perioodil toimus meediakampaania „Armastuse terviseks!“ suunatuna 15-24-aastastele noortele. Kampaaniat korraldas Eesti Seksuaaltervise Liit ja see koosnes kolmest osast. Esimeseks etapiks oli kampaania teleklipi ja plakatite esitamine (eesti- ja venekeelne telekanal, plakatid Tallinnas, Tartus ja Narvas) ning heategevuskontsert Tallinnas eesti ja vene popartistide osavõtul kevadel 2004. Selle järgnesid kondoomi kasutamist propageerivad üritused kolme linna ööklubis AIDS-i vastu võitlemise päeva raames detsembris 2004. Üritustega kaasnes ka temaatilise telesaate edastamine kahes telekanalis. 2005. aasta mais lõpetas kampaania sotsiaalkunsti näitus Tammsaare pargis teemal „Armastuse terviseks!“.

Programmi teisel perioodil oli kampaanialise tegevuse korraldajaks Tervise Arengu Instituut. Mõlemal aastal viidi ellu eraldi meediakampaania, mille põhisõnum oli üks – “Ära osale loosimises, kasuta kondoomi!”. 2006. aastal olid sihtrühmaks 19-29-aastased noored üle Eesti ning 2007. aastal 16-24-aastased. 2006. aasta kevadel eksponeeriti kampaania plakateid kahes linnas Ida-Virumaa, Tallinnas ja Rakveres. Valminud teleklippi näidati kolmes kanalis ning raadioklippi edastati viies raadiokanalis. Esindatud olid nii eesti- kui venekeelsed meediakanalid. 2007. aasta maikuuks olid plakatid bussiootepaviljonides ja reklaamid ühistranspordis esitatud kokku kaheksas linnas (6 linnas Ida-Virumaal, Tallinnas ja Rakveres). Kampaania teleklippi edastati eesti- ja venekeelsel kanalil. Mõlemal aastal töötas kampaania koduleheküljel www.hiv.ee ning Interneti reklaamid koos ühendusega kampaania kodulehele olid üleval mitmes noortele suunatud internetiportaalis. Mõlemal aastal toimus AIDS-i ohvrite mälestuspäeval mais vabaõhuüritus Tallinnas Tammsaare pargis.

Kõikide tegevuste käigus (koolitused, noored-noortele ennetustöö, kampaania) jagati noortele kondome ja infomaterjale. Kogu programmitöö jooksul jagati sihtrühmale kokku 198 325 kondoomi ja 99 508 infomaterjali.

Programmi eesmärgid

GFATM ja TAI vahelises lepingus on määratletud optimaalne kogus indikaatoreid, millega seoses TAI iga kvartali järel fondile raporteeris. Järgmisteks aastateks planeeritud tulemuste numbreid kohandati programmi iga aasta lõpus kokkuleppel fondiga, et need vahepeal toimunuga kooskõlla viia. Nii on nt mitmeid eesmärgi suurendatud tegevuste osas, mida on õnnestunud ellu viia algselt planeeritud suuremas mahus ning vähendatud mõne eesmärgiga seoses, mille ellu viimine algselt planeeritud ulatuses ei olnud võimalik.

Noortele suunatud tegevuste osas oli programmi soovitavaks lõpptulemuseks:

- 84 700 noort on läbinud HIV/AIDS-i teemalise koolituse;
  - noored-noortele tegevuse kaudu on toimunud 18 380 ennetustöö kontakti omasugustega.
- Mõlemad eesmärgid saavutati. Koolituses osales kokku 88 472 koolide ja kutsekoolide õpilast, ajateenijat, hoolekandeesutuste ja riigikoolide noort. Noored-noortele koolitajad omasid teiste noortega 28 071 kontakti HIV/AIDS-i teemalise selgitustöö eesmärgil.

Noorte teadmiste suurendamisele ja mitteturvalise seksuaalkäitumise vähendamisele suunatud eesmärgi saavutamist mõõdeti kahe indikaatori kaudu, mis on esitatud tabelis 2. Andmeid on kogutud kolmel erineval aastal üle-eestilise noorteuurimuse kaudu. Andmete kogumiseks moodustati üldkogumi erinevates kihtides juhuvalim.

2007. aasta küsitluskorras sooviti saavutada olukorda, kus 85% 15-24-aastastest noortest omavad korrektseid teadmisi HIV-nakkuse levikuteedest ning 60% kasutas eelneva 12 kuu jooksul vahekorras juhupartneriga alati kondoomi. Teadmiste indikaatorisse arvestati nende noorte osakaal, kes vastasid õigesti korruga kolmele küsimusele – puudutavalt kondoomi kasutamist, ühte truud ja nakatumata partnerit ning ühise süstlaga süstimist. Kondoomi kasutajate osakaal võeti nende noorte hulgast, kes olid viimase 12 kuu jooksul juhuvahekorras olnud. Alltoodust on näha, et teadmiste taseme osas on püstitatud eesmärk peaaegu saavutatud, kuid kondoomi kasutamise osas on näitaja kümnendiku võrra madalam kui soovitud. Ka küsitlusaastad omavahelises võrdluses ei erine.

Tabel 2: Noorte teadmiste ja riskikäitumisega seotud indikaatorite seis 2003-2007

Indikaator	baasandmed		
	2003	2005	2007
15-24-aastaste noorte protsent, kellel on korrektset teadmised HIV-nakkuse levikuteedest*	53	81	82
15-24-aastaste noorte protsent, kes kasutasid viimase 12 kuu jooksul juhuvahekorras alati kondoomi	46	48	50

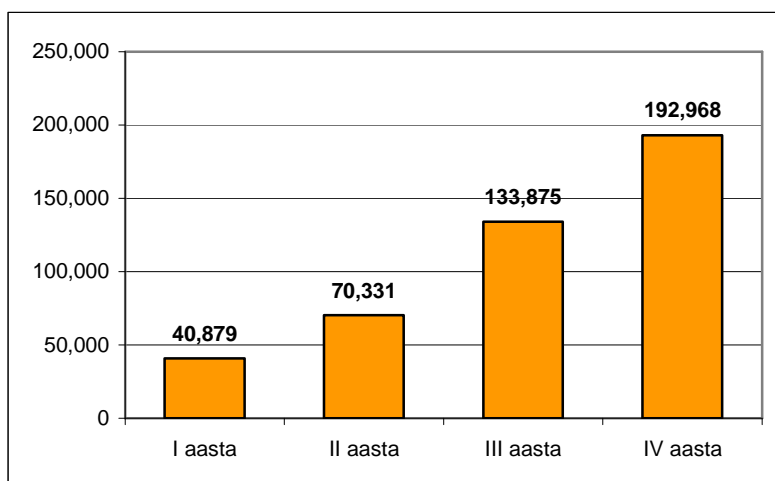
* 2005. aastal muudeti parema arusaadavuse huvides mõnevõrra kahe teadmiste küsimuse esitust. Seetõttu on kahe esimese aasta andmed omavahel raskesti võrreldavad.

SÜSTIVAD NARKOMAANID

Süstlavahetus

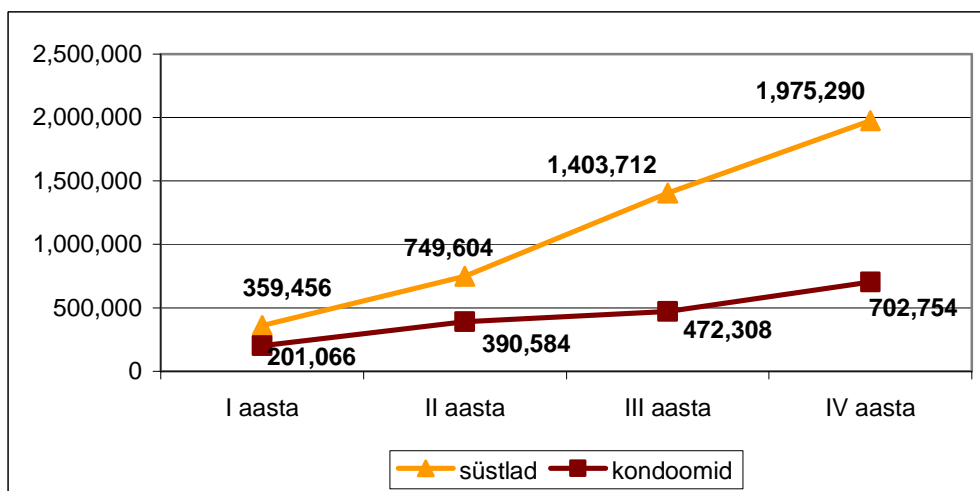
GFATM programmi raames teostasid süstlavahetust viis organisatsiooni – Convictus Eesti ja AIDS-i Tugikeskus Tallinnas ning Narva Narkomaanide ja Alkohoolikute Rehabilitatsioonikeskus, MTÜ “Me aitame Sind” ja OÜ Corrigo (alates 11.2006) Ida-Virumaal. 2004. alguses alustati kokku 19 süstlavahetuspunktiga (SVP). 2007. aasta septembris oli SVP-sid 25. Neist 19 punkti asuvad Ida-Virumaal ning 6 Tallinnas/Harjumaal. Kõikidest punktides 16 tegutsevad väljatöö põhimõttel ehk süstlavahetajad lähevad ise koos varustusega paikadesse, kus narkomaanid liiguvad. Süstlavahetuse raames pakutakse narkomaanidele tasuta süstlaid, nõelu, kondome ja infomaterjale, neid nõustatakse HIV/AIDS-i ja narkomaaniaga seotud teemadel.

Alates 2004. aasta algusest kuni 2007. aasta septembrini külastati süstlavahetust kokku 438 053 korral. Esmakülastajaid oli antud perioodil 10 902 ning regulaarsete kliendikaardiga külastajate hulk oli programmi lõpus 4 400 inimese ringis. Antud arvule lisanduvad need SN-id, kes ei oma kliendikaarti (on selle kaotanud või ei soovi kliendikaarti), kuid hangivad süstimisvarustust SVP-dest. Külastustest 65% toimusid Ida-Virumaa SVP-desse ja 35% Tallinna SVP-desse. Külastuste hulk on programmiaastate lõikes väga tugevalt kasvanud – SVP-sid on juurde tulnud ja varasemast enam rõhku pannakse väljatööle (vt joonis 4). Esmakülastajaid on programmiaastate lõikes olnud järgmiselt: esimesel aastal 2 552, teisel 2 449, kolmandal 2 737 ning viimasel aastal 3 164.

Joonis 4: Süstlavahetuspunktide külastuste arv programmiaastate lõikes

Süstivatele narkomaanidele (SN) jagatud vahendite hulk on programmiaastate lõikes jõudsalt suurenenud ning kokku on ligi nelja aasta jooksul narkomaanidele antud 4 488 062 uut süstalt, 1 766 712 kondoomi ja 158 742 infomaterjali. Lisaks ka nõelu ja nahapuhastuslappe. Programmiaastate lõikes jagatud süstalde ja kondoomide hulk on toodud joonisel 5. 72% kõigist süstaldeldest on jagatud Ida-Virumaa SVP-des ja 28% Tallinnas/Harjumaal. Peale kasutamist tõid süstlavahetuse kliendid punktidesse tagasi 2 457 924 süstalt ehk 55% välja jagatutest.

Joonis 5: Süstlavahetuspunktides jagatud süstlade ja kondoomide arv programmiaastate lõikes

Metadoonravi

Metadoon asedusravi teostati GFATM programmi raames Tallinnas, Narvas, Jõhvis, Kiviõlis ja Sillamäel. Teenuse osutajateks olid OÜ Sõltuvuse Ravikeskus, OÜ Corrigo ja Aasa Kliinik (alates 05.2006) Ida-Virumaal ning OÜ Tervisekeskus Elulootus, Wismari Haigla (alates 02.2006) ja Lääne-Tallinna Keskhaigla (alates 05.2007) Tallinnas. Kokku oli programmi lõppedes avatud 8 metadooni jagamise kohta. Opioidasendusravi eesmärgiks HIV-ennetustöös on asendada veeni süstitavad narkootikumid suukaudselt manustatavate ravimpreparaatidega ning hoida seeläbi ära HIV-i nakatumist süstimisvarustuse jagamisel teiste narkomaanidega.

Esimese programmiaasta lõpus oli metadoonravil 186 inimest. Septembriks 2007 oli antud number enam kui kolmekordistunud – metatoon asendusravi sai 654 klienti. 71% kõigist metadoonravi saajatest olid HIV-i nakatunud inimesed.

Programmi eesmärgid

Süstivatele narkomaanidele suunatud tegevuste osas raporteeris TAI GFATM-le kvartaalselt tulemusi seotuna SVP-de klientide hulga, välja jagatud süstlade arvu ning metadoonravi saavate nimeste arvuga. Programmi soovitavaks lõpptulemuseks oli:

- süstlavahetusele on jõudnud 9 150 uut klienti;
- süstlavahetusega on haaratud 5 000 kliendikaardiga korduvkülastajat;
- sihtrühmale on jagatud 5 089 400 süstalt;
- metadoonravil on 840 inimest.

Antud sihtrühmaga seoses ei ole programmi raames kõiki seatud eesmärke saavutada õnnestunud. Süstlavahetusele saabus perioodil 01.2004-09.2007 kokku 10 902 esmakülastajat ning kliendikaardiga korduvkülastajaid oli programmi lõppedes 4 358. Kokku on GFATM programmi jooksul sihtrühmale jagatud 4 488 062 süstalt, mis on 88% planeeritust ehk tekkinud mahajäämus ei ole siiski suur. Metadoonravil oli 2007. aasta septembri seisuga 654 inimest, mis on 78% planeeritud tulemusest.

Süstivate narkomaanide riskikäitumise vähendamisele suunatud eesmärgi saavutamist mõõdeti kahe indikaatori kaudu ning andmeid koguti iga-aastaselt. Uute süstlavahetuse klientide puhul oli tegemist kõikse valimiga ning korduvkülastajate puhul koostati eraldi kvootvalim iga küsitluses osalenud SVP kohta. Korduvkülastajate puhul oli igal korral valimi suuruseks 400 inimest. Küsitletud esmakülastajaid on ühe aasta jooksul olnud vahemikus 1218-1810. Tabelis 3 on andmed esitatud perioodi 2003-2006 kohta – 2007. aasta andmeanalüüs ei ole veel valmis.

2006. aasta küsitluskorraks sooviti saavutada olukorda, kus 83% SVP-de korduvkülastajatest ei jaganud viimasel kuul teiste narkomaanidega süstlaid ning 80% kasutas viimase seksuaalvahekorra ajal kondoomi. Sihtrühma käitumist puudutavad eesmärgid on saavutatud (vt tabel 3).

Tabel 3: Süstivatele narkomaanide riskikäitumisega seotud indikaatorite seis 2003-2006

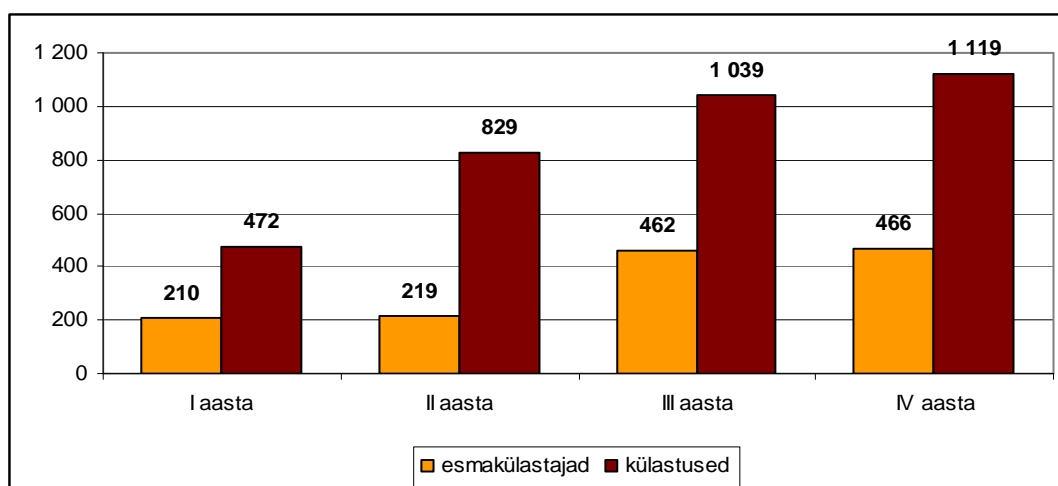
Indikaator	baasandmed 2003 uued kliendid	2004 korduvkliendid	2005 korduvkliendid	2006 korduvkliendid
Süstlavahetust külastavate SN-ide %, kes ei jaganud viimase 4 nädala jooksul teistega kordagi süstalt	52%	80%	75%	89%
Süstlavahetust külastavate SN-ide %, kes kasutasid viimase seksuaalvahekorra ajal kondoomi	51%	79%	72%	80%

PROSTITUSIOONI KAASATUD ISIKUD

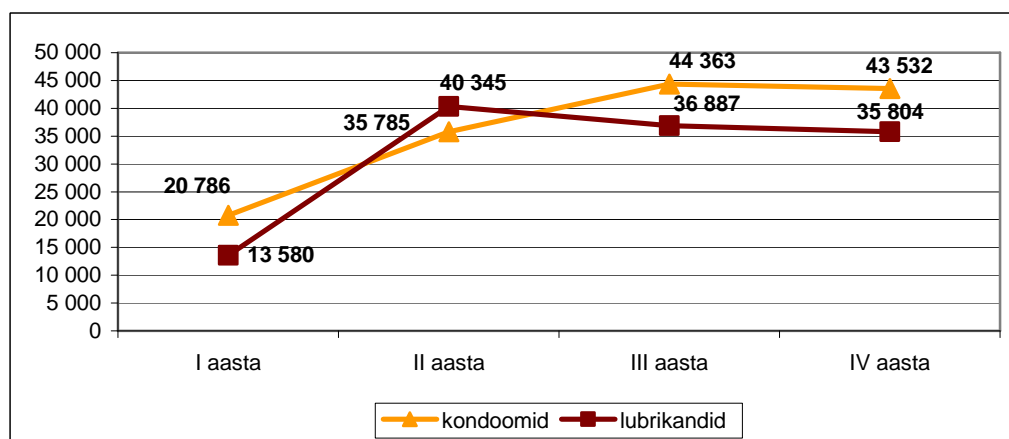
Tervishoiu- ja nõustamisteenused

Prostitutsiooni kaasatud isikutele suunatud teenuseid osutasid kaks organisatsiooni Tallinnas. OÜ Tervisekeskus Elulootus pakkus testimist HIV-ile ja sugulisel teel levivatele infektsioonidele, STLI-de ravi ja temaatilist nõustamist. Tervishoiuteenuste keskuse juures töötavat päevakeskust toetati GFATM programmist selle esimesel perioodil (kuni 09.2005). 2005. aasta lõpul alustas valdkonnas tegevust MTÜ Eluliin, kes GFATM programmi raames teostas sihtrühma turvaseksi teematist nõustamist ja jagas turvaseksi vahendeid. 2006. aastal pakkus prostitutsiooni kaasatutele lühiajaliselt tervishoiuteenuseid ka Medifäär AS. Seda seoses uurimusega, mille raames uurimuses osalejatel oli võimalus günekoloogiliseks läbivaatuseks ja STLI-dele testimiseks antud kliinikus.

Tervishoiuteenuste külastuste hulk on aasta-aastalt suurenenud. Nelja aasta vältel toimus kokku 3 459 visiiti ning esmakülastajaid oli 1 357 (vt joonis 6). Päevakeskust külastati programmi esimese perioodi jooksul kokku 1 705 korral ning neist 402 olid esmakordsed külastused. MTÜ Eluliin kaudu pakuti HIV/AIDS-i teemaga seotud nõustamist programmi kolmandal ja neljandal aastal kokku 984 korral. Sihtrühmale on jagatud 14 466 kondoomi, 126 616 lubrikanti ja 11 579 infomaterjali. Jagatud turvaseksivahendite hulk programmiaastate kaupa on esitatud joonisel 7.

Joonis 6: Tervishoiuteenuste esmakülastajate ja külastuste arv programmiaastate lõikes

Joonis 7: Prostitutsiooni kaasatutele jagatud kondoomide ja lubrikantide arv programmiaastate lõikes

Programmi eesmärgid

GFATM-le raporteeritavate indikaatorite osas sooviti programmi lõpuks jõuda tulemuseni, kus prostitutsiooni kaasatutele suunatud tervishoiuteenuseid on külastanud 1 350 esmakordset klienti. Teenuseid sai kokku 1 357 esmakordset külastajat ehk püstitatud eesmärk saavutati.

Antud sihtrühma riskikäitumise vähendamisele suunatud eesmärgi saavutamist mõõdeti indikaatori kaudu, mis kajastab tervishoiuteenuste külastajate poolset kondoomi kasutamist seksi ostnud partneritega viimase nelja nädala jooksul. Andmeid koguti iga-aastaselt. Nii uute kui korduvate tervishoiuteenuste külastajate puhul oli tegemist kõikse valimiga ehk ankeedi täitmist paluti (vabatahtlikkuse alusel) kõigilt keskusesse tulnud prostitutsiooni kaasatud isikutelt. Anketeeritud korduvkülastajate hulk on erinevatel aastatel olnud 50-72 ja anketeeritud esmakülastajaid on olnud umbes kaks korda enam. Tabelis 4 on andmed esitatud perioodi 2004-2006 kohta. 2007. aasta andmeanalüüs ei ole veel valminud.

2006. aasta küsitluskorraks sooviti saavutada olukorda, kus 85% tervishoiuteenuste külastajatest kasutas eelnenud kuul seksuaalvahekorras seksi eest tasunud kliendiga alati kondoomi. Sihtrühma käitumist puudutav eesmärk saavutati (vt tabel 4).

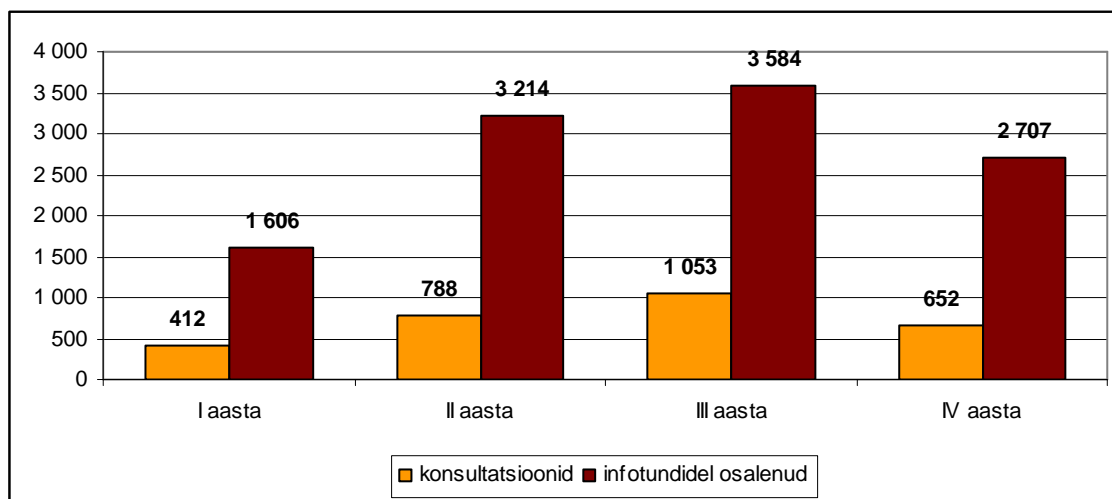
Tabel 4: Prostitutsiooni kaasatute riskikäitumisega seotud indikaatori seis 2004-2006

Indikaator	baasandmed 2004 uued kliendid	2004 korduvkliendid	2005 korduvkliendid	2006 korduvkliendid
Tervishoiuteenust külastavate prostitutsiooni kaasatute %, kes kasutasid viimase 4 nädala jooksul seksuaalvahekorras kliendiga alati kondoomi	77%	78%	94%	96%

KINNIPEETAVAD

Tugirühmad ja konsultatsioonid

GFATM Eesti programmi raames on Convictus Eesti korraldanud kõigis vanglates tugirühmade tööd HIV-i nakatunud kinnipeetavatele ning konsultatsioone ja loenguid süüdimõistetutele ja eeluuritavatele. Programmi lõpu seisuga tegutses vanglates kokku 21 tugirühma; 2004. aasta esimeses kvartalis oli tugirühmi 9. Tugirühmadesse on kokku olnud haaratud 767 kinnipeetavat (nendest 538 on vahepeal vanglast vabanenud). Tugirühma liikmetega diskuteeriti grupitöö ja koolituste käigus HIV/AIDS-iga seotud teemadel ning aset leidsid käelised tegevused (k.a. HIV/AIDS-i teemaliste plakatite maalimine). Individuaalseid konsultatsioone kinnipeetavatele teostati kokku 2 905 korda ning infotundidel osales 11 111 kinnipeetavat. Tegevuste maht on olnud kõige suurem GFATM programmi kolmandal aastal (vt joonis 8).

Joonis 8: Kinnipeetavate konsultatsioonide ja infotundidel osalenute arv programmiaastate lõikes

Lisaks on Tallinna Vangla ja Convictus Eesti kaudu jagatud vanglates kondoomi – 3 316 programmi esimesel, 27 420 teisel, 13 390 kolmandal ja 10 147 kondoomi programmi viimasel aastal. Programmi esimesel perioodil (kuni 09.2005) toetati HIV-testi eelse- ja järgse nõustamise teostamist Tartu Vanglas. Kokku toimus 2 588 testimisega kaasnevat nõustamist.

Programmi eesmärgid

GFATM ja TAI vahelise lepingu kohaselt oli soovitud eesmärgiks, et programmi lõpuks:

- on 580 kinnipeetavat osalenud tugirühmade töös;
- 14 440 kinnipeetavat on saanud individuaalseid konsultatsioonide või osalenud infotundides.

Antud eesmärgid on saavutatud. Perioodil 01.2004-09.2007 osales tugirühmade töös kokku 767 inimest ning konsultatsioonidel/loengutel käinud kinnipeetavaid oli 14 016 ehk 97% planeeritust.

Antud tegevusvaldkonnaga seoses ei olnud GFATM ja TAI vahelises lepingus määratud teadmiste või riskikäitumisega seotud indikaatoreid. Sellegipoolest on teostatud tugirühma uute ja regulaarsete liikmete küsitlemist ning ka uurimust kinnipeetavate hulgas üldiselt. Viimase puhul oli tegemist vanglate sektsioonide põhise juhuvalimiga (2006. aastal oli valimi suuruseks 807 inimest ning 2004. aastal 412). Tabelis 5 on välja toodud suures uurimuses osalenud kinnipeetavate hulk, kes märkisid ankeeti, et on kinnipidamisasutuses viibimise ajal HIV-testi teinud. 2006. aasta küsitluse ajaks on antud näitaja oluliselt suurem kui 2004. aastal.

Tabel 5: Kinnipeetavate HIV-testimisega seotud indikaatori seis 2004, 2006

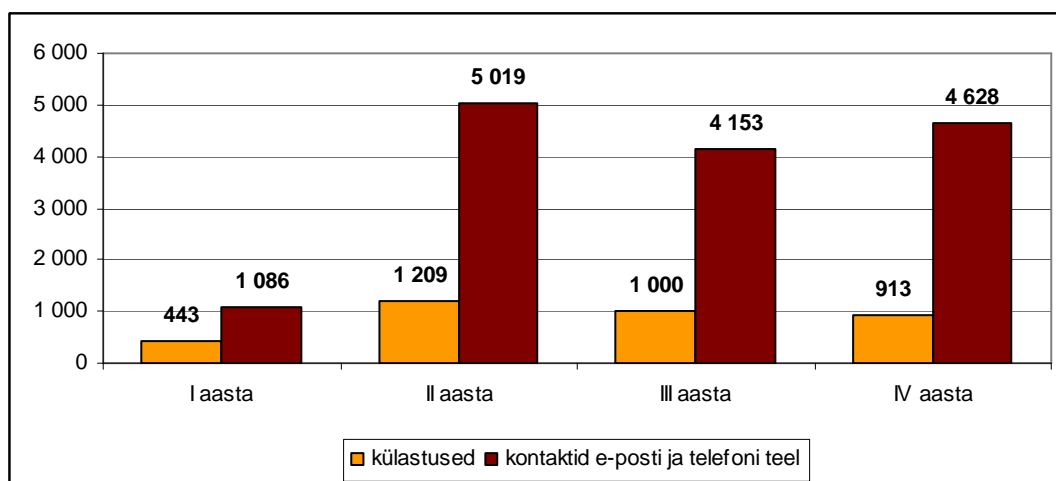
Indikaator	baasandmed 2004	2006
Kinnipeetavate %, kes on kinnipidamisasutuses viibimise ajal HIV-testi teinud	61%	74%

MEESTEGA SEKSIVAD MEHED (MSM)

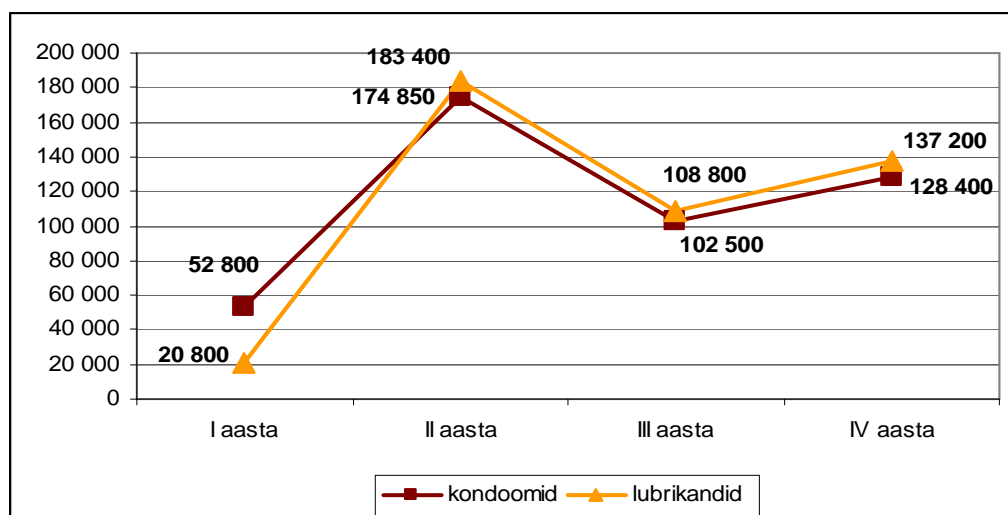
Infokeskus ja turvaseksi vahendid

GFATM programmi raames asutati Eesti Gayliidu poolt 2004. aasta juunis Gay ja Lesbi Infokeskuse Tallinnas. Keskuse kaudu edastatakse sihtrühmale informatsiooni seksuaalsuse, turvaseksi jms teemadel, tegeletakse homoseksuaalsete inimeste õigustega, lapsevanemate küsimustega jms. Sihtrühmaga suhtlemine toimus nii keskus kohapeal kui telefoni ja e-kirja teel. Loodi kodulehekülgl www.gay.ee. Kondoomide, lubrikantide ja infomaterjalide jagati nii infokeskuses kui ka kõigis gay-orientatsiooniga klubides-baarides ja saunas.

GFATM programmi jooksul külastati keskust kokku 3 565 korral ning telefoni ja e-posti kontakte oli sihtrühmaga kokku 14 886 (vt joonis 9). Mehed moodustasid üle poole kõigist keskuse külastajatest. Sihtrühmale jagati 458 550 kondoomi, 450 200 lubrikanti (vt joonis 10) ja 76 640 infomaterjali. Programmi teises perioodis vähendati mõnevõrra antud sihtrühmale jagatavate turvaseksivahendite hulka, kuna võeti vastu otsus suurendada süstivatele narkomaanidele ja HIV-i nakatunud inimestele suunatud tegevuste osakaalu programmitöös.

Joonis 9: Gay ja Lesbi Infokeskuse kontaktide arv sihtrühmaga programmiaastate lõikes

Joonis 10: MSM-idele jagatud kondoomide ja lubrikantide arv programmiaastate lõikes

Programmi eesmärgid

GFATM-le raporteeriti igas kvartalis kontaktide arvu Gay ja Lesbi Infokeskuse kaudu (külastused ja kontaktid telefoni/e-posti kaudu) ning lõppeesmärgiks oli 17 150 kontakti. Antud eesmärk saavutati – keskus oli külastusi pluss telefoni ja e-posti kaudu nõustamisi kokku 18 451.

Kondoomide jagamise kohta oli eesmärk püstitatud kolme sihtrühma peale kokku ja indikaator oli: „MSM-idele, prostitutsiooni kaasatutele ja kinnipeetavatele jagatud kondoomide arv“. 2007. aasta septembri lõpuks sooviti jagada kokku 698 200 kondoomi, jagati 657 289. See on 94% planeeritust ehk eesmärk saavutati.

Fondile raporteeriti ka MSM-ide osakaalu, kellel on korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest (on vastanud korruga õigesti kolmele teadmiste küsimusele) ning kes kasutas viimase anaalse vahekorra ajal mehega kondoomi. Selleks küsitleti kokku kolmel korral kahte gay-intenetilehekülge külastavaid MSM-e – kevadel 2004, sügisel 2005 ja sügisel 2007. Tabelis 6 on esitatud kahe esimese küsitluskorra andmed. 2007. aasta andmete kogumine veel käib. 2005. aasta eesmärgiks oli, et 65% küsitletud MSM-idest omaks korrektsed teadmisi ning 55% oleks kasutanud kondoomi. Antud vahe-eesmärgid saavutati.

Tabel 6: MSM-ide teadmiste ja riskikäitumisega seotud indikaatorite seis 2004, 2005

Indikaator	baasandmed	
	2004	2005
MSM-ide %, kellel on korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest (3 küsimuse põhjal)*	53%	85%
MSM-ide %, kes kasutasid viimase anaalvahekorra ajal mehega kondoomi	45%	54%

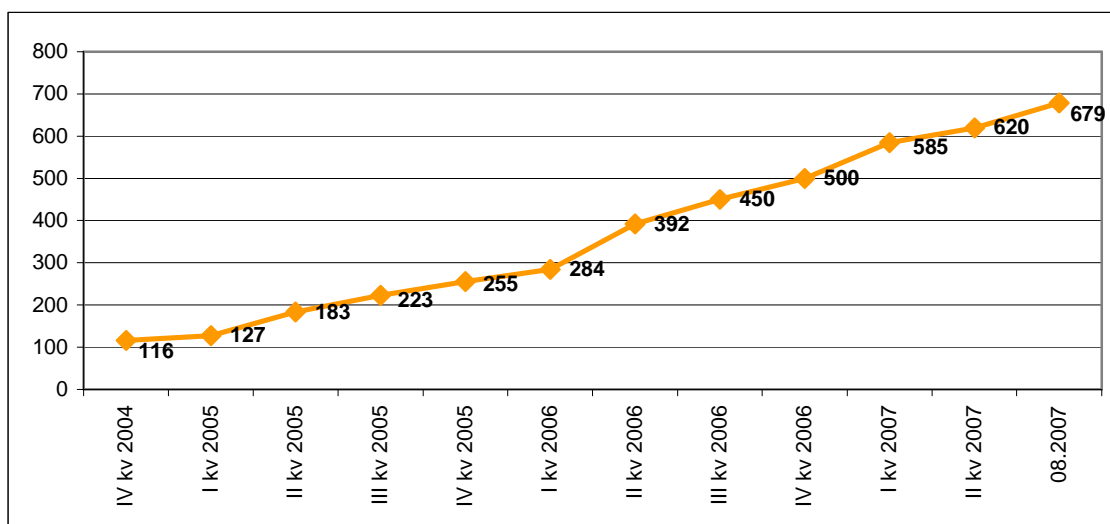
* 2005. aastal muudeti hea arusaadavuse huvides mõnevõrra kahe teadmiste küsimuse esitust. Mistõttu on kahe küsitlusaasta andmed raskesti võrreldavad.

HIV-I NAKATUNUD INIMESED

Tervishoiuteenused

GFATM programmist on rahastatud ravikindlustust mitte omavate HIV-i nakatunute tervisliku seisundi jälgimist infektsionistide juures Lääne-Tallinna Keskhaiglas, Ida-Viru Keskhaiglas, Narva Haiglas ja Tartu Ülikooli Kliinikumis. Antud haiglates tegeletakse ka nakatunute antiretroviirus (ARV) raviga ning GFATM programmi kaudu on rahastatud ravimite ostu.

Haiglates infektsionisti juures arvel olevaid ravikindlustamata isikuid oli programmi teise aasta lõpuks 189, kolmanda aasta lõpuks 376 ja viimase aasta lõpuks 532 (esimesel aastal ei raporteeritud kokku arvel olevate inimeste arvu). ARV ravi saajate suurenemine kvartalite kaupa on esitatud joonisel 11. Enne 2004. aasta neljandat kvartalit GFATM programmi kaudu ravimite eest ei tasutud. Joonise andmed lõppevad augustiga 2007, kuna septembrikuu numbrit ei ole veel koos.

Joonis 11: Antiretroviirusravi saajate arv kvartalite lõikes 10.2004-08.2007

Tugiteenused

HIV-i nakatunud inimestele pakkusid tugiteenuseid Narva Narkomaanide ja Alkohoolikute Rehabilitatsioonikeskus, OÜ Corrigo (alates 10.2005) ja MTÜ „Me aitame Sind“ (alates 06.2006) Ida-Virumaal ning ESPO Ühing, AIDS-i Ennetuskeskus (kuni 09.2005), Convictus Eesti (alates 10.2005) ja Eesti HIV-positiivsete Inimeste Võrgustik (alates 11.2006) Tallinnas.

Programmi lõpu seisuga kuulus tugirühmadesse 198 inimest; 2004. aasta esimese kvartali lõpus oli see näitaja 55. Tugirühma tegevuste raames toimusid grupitööd eneseabi põhimõtetel koos spetsialisti poolsete nõuannetega, individuaalsed konsultatsioonid ja seminarid erinevatel HIV/AIDS-i valdkonnaga seotud teemadel. Alates programmi teisest perioodist pakkusid organisatsioonid oma teenuste raames informatsiooni ning nõustamist ka nendele HIV-i nakatunud isikutele ja nende lähedastele, kes tugirühma ei kuulu. Tugirühma mitte kuuluvate inimeste nõustamisi toimus programmi kolmandal aastal 768 ja neljandal aastal 2 090.

Programmi eesmärgid

Fondile raporteeriti antud sihtrühmaga seoses kolme indikaatorit ning programmi lõpuks sooviti, et:

- tervise alast järgimist saavad 700 ravikindlustamata HIV-i nakatunud inimest;
- ARV ravi saavad kõik infektsionisti juures arvel olevad nakatunud, kes seda vajavad;
- tugirühmadesse kuulub 150 inimest.

Tervise alasel jälgimisel oli 2007. aasta septembri lõpu seisuga 532 ravikindlustamata isikut (76% planeeritust) ning ARV ravi sai 679 HIV-i nakatunut ehk kõik, kes infektsionisti juures arvel olijatest ravi vajasid. Ravikindlustamata isikute osas on eesmärk saavutamata – vaatamata informatsiooni levitamisele tasuta teenustest, ei ole paljud nakatunud inimesed infektsionisti juurde läinud. Tugirühmadesse kuulus 198 inimest.

Antud tegevusvaldkonnaga seoses ei olnud GFATM ja TAI vahelises lepingus määratud sihtrühma küsitlemisega seotud indikaatoreid. Sellegipoolest on teostatud kolmes haiglas infektsionisti juures arvel olevate HIV-i nakatunud inimeste elukvaliteeti ja diskrimineeritust puudutav uurimus 2005. aastal. Elukvaliteedi skoor arutati Maailma Terviseorganisatsiooni mitmekülgse küsimustiku andmete alusel ja on esitatud tabelis 7. Üldine skoor koondab näitajaid seotuna füüsilise olukorra, psühholoogilise seisundi, teistega suhete ja muu

sellisega. Hinnanguteks kasutatud 5-palli skaala keskmine on 3 ning küsitletud inimeste elukvaliteedi skoor osutuski skaala keskmiseks.

Tabel 7: HIV-i nakatunud inimeste elukvaliteedi indikaatori seis

Indikaator	baasandmed 2005
Infektsionisti külastavate HIV-i nakatunute üldine elukvaliteedi skoor	2,9

PARTNERORGANISATSIOONID JA KOORDINEERIMINE

Tervise Arengu Instituudi poolt korraldati programmi raames teenuseid osutanud organisatsioonidele jooksvalt koolitusi ja supervisioone. Kokku toimus GFATM programmi raames:

- 20 koolitust: teemadeks projekti juhtimine, monitooring ja hindamine, raamatupidamine, juriidilised küsimused, meeskonnatöö, Microsoft Exceli kasutamine, vere teel levivad infektsioonid, HIV/AIDS, süstlavahetuse põhimõtted, sotsiaaltöö, juhtumikorraldus;
- 5 infopäeva;
- 15 supervisiooni;
- 1 konverents (GFATM programmi esimese perioodi lõpukonverents).

GFATM ja TAI vahelises lepingus oli programmi lõppeesmärgiks, et 130 erinevat partnerorganisatsioonide töötajat on koolitustel ja/või supervisioonidel osalenud. Erinevaid osalejaid oli kokku 185.

TAI korraldamisel toimus ka tegevuste üldine koordineerimine, uurimuste läbiviimine ja andmete analüüs. Ühe programmiaasta raames toimus kümnekond erinevat andmekogumist (teenuste saajate küsitlemised ja suured sihtrühmade uurimused).

Peale GFATM programmi lõppu (alates oktoobrist 2007) jätkatakse vahepeal laienenud HIV/AIDS-i valdkonnaga seotud tegevusi riigieelarve põhised. Enamus tegevusvaldkondi jäävad jätkuvalt Tervise Arengu Instituudi või Sotsiaalministeeriumi koordineerida. Töö kinnipeetavatega toimub edaspidi Justiitsministeeriumi kaudu, koolide ja kutsekoolide õpilaste koolitamine ning noored-noortele ennetustegevus peaks liikuma Haridus- ja Teadusministeeriumisse ning ajateenijate koolitamist hakkab korraldama Kaitseministeerium.

Kokkuvõtte koostas:

Aire Trummal

Tervise Arengu Instituut

Oktoober 2007

Materjale GFATM Eesti programmi tegevustest ja teostatud uurimustest leiate aadressil <http://www.tai.ee> → Global Fund'i programm Eestis.